

Natiq MÜRSƏLOV
*“Kitabxana resursları və informasiya axtarış sistemləri”
kafedrasının magistri*

**M.F.AXUNDOV ADINA MİLLİ KİTABXANANIN NOT-MUSİQİ
FONDUNUN İNKİŞAF PERSPEKTİVLƏRİ**

Açar sözlər: kitabxana fondu, fondun formalaşması, komplektləşdirmə, sənəd-informasiya

Ключевые слова: библиотечный фонд, формирование фонда, приобретение, документально-информационный

Keywords: library fund, formation of the fund, acquisition, documentary-informational

Kitabxana fondunun tərkib hissələrinin hərtərəfli, lazımı səviyyədə öyrənmədən, təhlil etmədən komplektləşdirmə işinin səmərəliliyini təmin etmək və gələcək inkişaf perspektivlərini göstərmək qeyri-mümkündür. Müasir Milli Kitabxana fondları, o cümlədən M.F.Axundov adına Milli Kitabxananın “Not nəşrləri və səsyazmaları” fondu da əsas təbliğat vasitəsi kimi minlərlə oxucuların (müəllimlər, elmi-tədqiqat işçiləri, tələbə və s.) mühüm müəllimlərinə, zəngin bilik xəzinəsinə çevrilmişdir.

Məhz buna görə də M.F.Axundov adına Milli Kitabxananın “Not nəşrləri və səsyazmaları” fondunun müasir şəraitdə tərkibcə sənəd-informasiya təminatı ən aktual və vacib məsələlərdən birini təşkil edir, oxucuların mənəvi zənginliyinə, elmi keyfiyyətlərinə, təkmilləşməsinə, ictimai-siyasi görüşlərinin yüksəlməsinə, xarici və milli musiqi mədəniyyətinin dərk edilməsinə mühüm təsir göstərir. Bu xarakterik xüsusiyyətlərin mövcud olduğu “Not nəşrləri və səsyazmaları” şöbəsinin sənəd-informasiya fondunun təşkili, quruluşca komplektləşdirilməsi, tənzimləşdirilməsini, idarə edilməsi və təkmilləşməsi zərurliyini irəli sürür.

Aparılan ümumiləşdirmələr, təhlillər göstərir ki, “Not nəşrləri və səsyazmaları” şöbəsinin fondunun sənəd-informasiya təminatı sahəsində xeyli nailiyyətlər əldə edilmişdir. Bu nailiyyətləri və qazanılan təcrübələri işıqlandırmaq, təhlil etmək və gələcək inkişaf perspektivlərini göstərmək ehtiyacı duyulur. Kitabxana oxuculara geniş xidmət göstərməklə onların müəllimlərinə tədris işinə mühüm təsir göstərir. “Not nəşrləri və səsyazmaları” şöbəsi oxucuların sorğu tələbatını nəzərə alaraq fondun tərkibcə və quruluşca

komplektləşdirilməsini həyata keçirir, musiqi, not nəşrləri və səsyazmalara dair bədii, tədris, peşəyönümlü ədəbiyyatı geniş şəkildə komplektləşdirir. Bu sənədlərin tərkibcə komplektləşdirilməsi oxuculara ümumbəşəri, humanist əxlaqının, intellectual, bədii-estetik zövqün formalaşmasına, ixtisas-peşə səviyyəsinin təkmilləşməsinə mühüm təsir göstərir. Bu xarakterik cəhətlər şöbənin fondunun quruluşca və tərkibcə ildən-ilə artımına, yeniləşməsinə səbəb olmuşdur. Məlum olduğuna görə planlı komplektləşdirmə planı fondun tərkibcə sənəd-informasiya zənginliyinə əsaslanır.

M.F.Axundov adına Milli Kitabxananın “Not nəşrləri və səsyazmaları” şöbəsi musiqi sahəsinə müxtəlif mənbələrdən alınacaq kitabların xüsusi çəkisini, planını, sənəd-informasiya təminatı, düzgün və dəqiq müəyyənləşdirir. Şöbə müntəzəm olaraq fondun sənəd-informasiya dolğunluğunu, şöbənin daşdığı vəzifələri, oxucu kontingentini geniş təhlil edir. M.F.Axundov adına Milli Kitabxananın “Not nəşrləri və səsyazmaları” şöbəsinin sənəd-informasiya fondunun komplektləşdirilməsinin prinsip etibarilə tənzimləşdirilməsi əsas şərtlərdən biridir. Burada sənəd-informasiya təminatına əməl edilməsi biləvasitə kitabxanaçıların komplektləşdirilmə məharətinə, bacarığına, forma və üsullarına yiyələnməsi tələb olunur. Heç bir kitabxana işçisi fondun tərkibcə sənəd-informasiya təminatı işinə biganə yanaşmamalıdır. Milli Kitabxananın “Not nəşrləri və səsyazmaları” şöbəsində oxucuların qruplaşdırılması, tərkibcə öyrənilməsi, fondun sənəd-informasiya təminatı prinsiplərinin səmərəliliyini artırmış, fondun ad etibarilə təkmilləşdirilməsinə mühüm təsir göstərmişdir.

M.F.Axundov adına Milli Kitabxananın “Not nəşrləri və səsyazmaları” şöbəsi ildə 2000 nəfərə yaxın oxucu tərkibini təhlil edir. Şöbənin əməkdaşları həm oxucuların, həm də fondun tərkib hissələrini ardıcıl şəkildə təhlil edir və öyrənir. Beləliklə, şöbədə sənəd-informasiya təminatı prosesində az oxunan kitabların və səsyazmaların səbəbləri meydana çıxarmalı, xarakterizə edilməli və gələcəkdə fondun tərkibcə komplektləşdirilməsinin ümumi perspektivi müəyyənləşdirilməlidir. Şübhəsiz ki, bütünlükdə fondda olan sənəd-informasiya təminatının optimallığını qısa bir müddətdə dəqiqləşdirmək olmaz. Şöbə sənəd-informasiya fondunun komplektləşdirilməsində seçmə prinsipi geniş nəzərə alır və tərtib etdiyi ədəbiyyat sifarişlərində əks etdirir. Bu xarakterik xüsusiyyətləri M.F.Axundov adına Milli Kitabxananın “Not nəşrləri və səsyazmaları” şöbəsinin təmsalında müşahidə etmək olar. Bu şöbədə yaradılan mövzu-tipoloji planın tərtibi sənəd-informasiya fondunun tərkibcə formalaşma prinsiplərinin mühüm tərkib hissələrindən birini təşkil edir.

Tipoloji tərkibinə görə (kitablar, jurnallar, not nəşrləri, CD-lər və s.) fondun tənzimləşdirilməsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Belə ki, fonda daxil olan sənədlərin nəşr tipləri müxtəlif məqsədlərlə, sorğularla istifadə edilir və

informasiya bolluğuna isnad edir. Belə ki, fonda daxil olan sənədlərin nəşr tipləri müxtəlif məqsədlərlə, sorğularla istifadə edilir və informasiya bolluğuna isnad edir. Milli Kitabxana fondunda əhatə olunan sənədlərin nəşr tipləri mütləq və istifadə baxımından müxtəlif xarakter daşıyır. Lakin jurnallar, müasir dövrdə baş verən elmi mülahizələrin, yeniliklərin, qabaqcıl fikirləri özündə əhatə edir. Milli Kitabxanalarda sənədlərin nəşr tiplərinə görə ədəbiyyatın komplektləşdirilməsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. M.F.Axundov adına Milli Kitabxananın “Not nəşrləri və səsyazmaları” fondu tərkibcə nəşr növlərinə görə digər şöbələrdən fərqlənir. “Not nəşrləri və səsyazmaları” fondunun sənəd-informasiya resurslarının əsas nəşr növlərini kitab və jurnallarla yanaşı, həmçinin, not nəşrləri, not əlyazmaları, dissertasiyalar, audiovisual materiallar təşkil edir. Bununla belə qeyd etmək lazımdır ki, şöbənin fondunun əsas tərkib hissəsini kitab və jurnallar təşkil edir.

İctimai inkişafın vacib şərtlərindən biri olan sənəd-informasiya təminatı sistemi sistemi və onun funksiya göstərməsinin mühüm amili olan sənəd-informasiya təminatı daim təkamül edir və təkmilləşir. Bu təkmilləşmə zamanı həmin sahənin mütəxəssisləri insan təfəkkürünün yaratdığı ən yaxşı üsul və metodları yaradıcılıqla əxz edir və bibliografik fəaliyyətin bütün istiqamətlərinə tətbiq edirlər.

M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanasının “Not nəşrləri və səsyazmaları” şöbəsinin sənəd-informasiya fondundan istifadə fondun tərkibcə tənzimlənməsi, informasiyanın toplanmasına, işlənməsinə və onların optimallığına əsaslanır, sonar isə fondun gələcək formalaşması gedişi haqqında qərarın qəbul edilməsi və həyata keçirilməsi ilə tamamlanır. Ümumiyyətlə, kəmiyyət hesablamaları əsasında birinci növbədə bütün fondun vəziyyəti haqqında nəticələr çıxarmaq və onun komplektləşdirmə mənbələrinə uyğun gəlməsini aydınlaşdırma məqsədilə M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanasının “Not nəşrləri və səsyazmaları” şöbəsində olan sənəd-informasiya fondunun təhlili və ondan istifadənin təşkili məsələlərini nəzərdən keçirmək mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanasının “Not nəşrləri və səsyazmaları” şöbəsinin işçiləri onun struktur bölmələrini öyrənmək üçün hər bir sənəd-informasiya daşıyıcısını nəzərdən keçirir, məzmunu, oxucu istiqaməti, profile, il ərzində verilən sənədlərin miqdarı ilə öləri tanış olur. Kitablardan az və çox soruşulması, heç istifadə edilməməsi səbəblərini meydana çıxarır.

M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanasının “Not nəşrləri və səsyazmaları” şöbəsinin sənəd-informasiya fondunun istifadəsinin öyrənilməsində, təkrar seçimin aparılmasında, digər metodlara müraciət edilir. Bunlardan birini ümumi dövriyyənin hər bir konkret nəşrin dövriyyəsi ilə müqayisə edilməsi təşkil edir.

“Not nəşrləri və səsyazmaları” şöbəsinin sənəd-informasiya fondunun tərkibcə dolğunluğu soraq-bibliografiya aparatının təşkili və ondan istifadənin səmərəliliyi ilə müəyyənləşir. Şöbənin işçilərinin bu sahədə apardıqları iş qənaətbəxşdir. Şöbənin ən mühüm vəzifələrindən biri oxucu kontingentinin mütaliəsinə rəhbərlik etməkdən və mövcud sənəd-informasiya fondundan daha səmərəli istifadənin təşkilindən ibarətdir. Burada oxucu kontingentini aşağıdakı tərkibdə qruplaşdırmaq olar:

- disertant və doktorantlar;
- ali və orta məktəb müəllimləri;
- mədəniyyət və incəsənət işçiləri;
- tələbələr və magistrantlar.

M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanasının “Not nəşrləri və səsyazmaları” sənəd-informasiya fondundan istifadə edilməsi təbliğatın ən mühüm sahələrindən birini təşkil edir. Məhz buna görə də, şöbənin fondunun komplektləşdirilməsinə və onun istifadə edilməsinə böyük diqqət yetirilir. Peşə qazanmaq və öz ixtisasının səviyyəsini yüksəltmək, tədris edilən fənlərdən baş çıxarmaq, onu dərinlən mənimsəmək, elmi dünya görüşlərini genişləndirmək məqsədilə kitaba və digər informasiya daşıyıcılarına müraciət edən oxucular və onların sayı gündən-günə artır.

M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli kitabxanasının “Not nəşrləri və səsyazmaları” şöbəsinin sənəd-informasiya fondundan istifadə edilməsi bir sıra formalarda öyrənilir. Belə ki, fondun tərkibcə istifadə edilmə səviyyəsini kitab fondunun və digər informasiya-resurslarının dövrüyyəsi əsasında müəyyənləşdirmək dəqiq nəticələrə gətirib çıxarar. Qeyd etmək lazımdır ki, müasir kitabxanaşünaslıqda fondların son illərdə istifadə edilməsinin nəticələri riyazi hesablama metodları ilə təhlil edilməsi və kitab fondlarının optimal həcminə dair göstəriciləri müəyyənləşdirmək üçün bir sınaq metodudur.

Şöbədə ədəbiyyatın ilkin seçilməsi əsasdırsa, onun təkrar seçilməsi tamlığına da isnad edilir, oxucu sorğularının tam ödənilməsinə həyata keçirir. Təkrar seçmə kitabxana fondu üçün kitabların seçilməsinə əsaslanır, fondun tərkibinin öyrənilməsinə və istifadə edilməsi sahəsində aparılan təhlillər, çıxarılan nəticələr nəzərə alınır. Kitabxanada təkrar seçmə qarşısında aşağıdakı vəzifələr qoyulur:

- fondda gələcəkdə istifadə etmək məqsədilə hansı sənədləri saxlamaq olar;
 - fondun təkrar komplektləşdirilməsini necə aparmaq olar;
 - orada baş verən boşluqları necə aradan qaldırmaq olar;
 - oxucular tərəfindən müxtəlif səbəblərdən tələb olunmayan, əhəmiyyətini itirən və unudulan nəşrləri nə etməli?!

Burada fondun formalaşması üçün əsas amillərdən bir kimi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Milli Kitabxananın “Not nəşrləri və səsyazmaları” şöbəsinin sənəd-informasiya fondunun quruluşca formalaşmasında aşağıdakı

prinsiplər əsas götürülür:

- Müsikişünaslıq üzrə ədəbiyyatın komplektləşdirilməsi;
- bədii-estetik zövqün və əxlaqi keyfiyyətlərin tərbiyələndirilməsinə dair əsərlərin əldə edilməsi;
- peşə-ixtisas yönümlü əsərlərin alınması;
- tədris ədəbiyyatının komplektləşdirilməsi;
- elmi dünyagörüşünün formalaşdırılmasına dair ədəbiyyatın komplektləşdirilməsi.

Müasir dövrdə bu komplektləşdirmə prinsiplərinin tətbiqi, idrakı, siyasi, mədəni, bədii və əxlaqi görüşlərinin, habelə peşə, ixtisas, təhsil səviyyəsinin formalaşmasında mühüm vəzifələrdən biri kimi böyük əhəmiyyət kəsb edir. Bu sahədə M.F.Axundov adına Milli Kitabxananın “Not nəşrləri və səsyazmaları” şöbəsinin sənəd-informasiya fondunun rolu və təsir dairəsi xüsusilə nəzərə çarpır.

Komplektləşdirmə işində oxucu qruplarının müəyyənləşdirilməsi Milli Kitabxananın “Not nəşrləri və səsyazmaları” şöbəsinin fondunun tərkibcə formalaşmasının sənəd-informasiya təminatının mühüm prinsiplərindən birini təşkil edir. Məhz buna görə də, şöbənin sənəd-informasiya fondunun komplektləşdirmə planının tərtibində oxucu kontingentinə, onun marağına, sorğu və tələblərinə müraciət edir. Şöbə ildə təxminən 3000 nəfərə yaxın oxucuya xidmət edir.

Müasir dövrdə heç bir cəmiyyətdə elm, texnika və mədəniyyətin inkişafı kitabxana-informasiya sərəvətlərində istifadə edilmədən mümkün ola bilməz.

Dünya kitabxanaşünaslarının qeyd etdiyi kimi, “Müasir kitabxana bəşər elmi sərəvətlərini toplayan, qoruyan, onları insanların istifadəsinə verməklə elmin, mədəniyyətin, iqtisadiyyatın, texniki biliklərin, elmi nəşrlərin öyrənilməsi və tətbiqi üçün şərait yaradır. Beləliklə, elmi-texniki tərəqqiyə, elminəzəriyyələrin, nəşrlərin istehsalata tətbiqi prosesinə kömək göstərir, elmlə istehsalat arasında, tədqiqlə tətbiq arasında vasitə kimi çıxış edir”.

Bu problemlərin həllində Milli kitabxanalarda və onların şöbələrində aparılan işlərin mühüm rolu vardır. Çünki müasir oxucularda müstəqillik fikrinin bərqərar edilməsi, formalaşması, kitabxana, kitabxana fondlarından daha səmərəli istifadə edilməsini mühüm bir problem kimi qarşıya qoyur.

“Xidmətin səmərəliliyi və kitabxanaların komplektləşdirmə zəruriliyi, mütaliə zənginliyi prinsipləri üzərində qurulur, inkişaf edir.” Bu prinsiplərin müvəffəqiyyəti və əsas mahiyyəti universitet kitabxana fondlarının formalaşması səviyyəsi ilə müəyyənləşir. Ümumiyyətlə, fond ayrı-ayrı kitabxanaların sadəcə formal birləşməsi deyildir. O, düşünülmüş, planlı və elmi şəkildə seçilmiş zəngin kitab sərəvətindən ibarətdir. “Kitabxana işi haqqında” Qanunda isə bu, belə ifadə edilir:

“Kitabxana fondu-ictimai istifadə məqsədilə kitabxananın vəzifələrinə

uyğun şəkildə formalaşmış çap əsərləri və digər məlumat daşıyıcılarının məcmusudur”. Deməli, fondun tərkib hissələrinin dəqiq, düzgün və səmərəli formalaşması

xidmət işinin ümumi istiqamətinə mühüm təsir göstərir.

Oxucuların fondan istifadəsinin təşkilində, onun formalaşmasında, şöbənin fəaliyyəti üç mərhələyə bölünür:

1. Sənəd – informasiya fondunun komplektləşdirilməsi;
2. Çap əsərlərinin və digər informasiya daşıyıcıların elmi işlənməsi, kataloq və kartoteka sistemlərinin biblioqrafik vəsaitlərin yaradılması;
3. Oxuculara xidmət işinin təşkili.

Bu mərhələlər kompleks halda, üzvi surətdə bir-biri ilə bağlıdır və burada əsas iş fondun komplektləşdirilməsinin düzgün elmi əsaslarla təşkilindən asılıdır. Çünki oxucuların tərkibi, elmi, tədris və mədəni səviyyəsi yüksəldikcə, onların sorğuları da dərinləşir və mürəkkəbləşir. Bu xüsusiyyətlər elmin, tədrisin yeni problemlərini həll edən “Not nəşrləri və səsyazmaları” şöbəsinin oxucularına da aiddir.

“Not nəşrləri və səsyazmaları” şöbəsinin sənəd-informasiya fondunun təşkilinin obyektiv əsasları cəmiyyətin ideoloji və iqtisadi inkişafının bütün cəhətlərini təşkil edir.

“Kitabxana işi haqqında” Qanunda deyilir: “Kitabxanalar oxucuların mədəniyyət təsisatları və mədəni sərvətlərdən istifadə etmək hüquqlarını, habelə məlumat əldə etmək azadlığını təmin etməli, onların kitabxana fondlarından tam istifadə etməsi üçün hər cür şərait yaratmalıdırlar.”

Bu sahədə şöbənin qarşısında da mühüm vəzifələr durur. Cəmiyyətimizin həyatında baş verən ictimai-siyasi, elmi-texniki və mədəni dəyişikliklər sənədə, informasiyaya olan tələbatı artırır və zənginləşdirir.

Burada alimlərə, elmi-tədqiqat işçilərinə, dissertantlara və tələbə kontingentinə öz biliklərini müstəqil surətdə artırmaq, sürətli informasiya axınından baş çıxarmaq tələb olunur. Çünki təhsil prosesində qazanılan biliklərin genişləndirilməsi və möhkəmləndirilməsi mütaliəsiz həyata keçirilə bilməz.

“Not nəşrləri və səsyazmaları” şöbəsinin ən mühüm vəzifələrdən biri oxucu kontingentinin mütaliəsinə rəhbərlik etməkdən və mövcud sənəd-informasiya fondundan daha səmərəli istifadənin təşkilindən ibarətdir.

ƏDƏBİYYAT

1. “Kitabxana işi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu // Azərbaycan , 1999, 14 mart.
2. "Azərbaycanda kitabxanaların fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması haqqında" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı // Azərbaycan, 2007, 21 aprel.
3. “Azərbaycan Respublikasında kitabxana – informasiya sahəsinin 2008-2013-cü

illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramının təsdiq edilməsi barədə” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı // Azərbaycan, 2008, 8 oktyabr.

4. İsmaylov X. Milli kitabxana Azərbaycan elm və mədəniyyətinin xəzinəsidir. // Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya: elmi-nəzəri, təcrübi jurnal.- B., 2009

H. МURСАЛОВ

**ПЕРСПЕКТИВЫ ПРИОБРЕТЕНИЕ НОТНЫХ И МУЗУКАЛЬНЫХ ИЗДАНИЙ
НАЦИОНАЛЬНОЙ БИБЛИОТЕКИ ИМ. М.Ф.АХУНДЗАДЕ**

РЕЗЮМЕ

В етом статье рассматриваются современное состояние приобретение и перспективы нотных и музукальных изданий и библиографической деятельности отдела культура и искусство и музукальная лературе Национальной Библиотеки им. М.Ф.Ахундзаде.

N.MURSALOV

**THE DEVELOPMENT PERSPECTIVES OF THE NOT-MUSIC FUND OF THE
NATIONAL LIBRARY BY NAME IS M.F.AKHUNDZADE**

SUMMARY

The dissertation is about the contemporary state acquisition and the development perspectives of the not-music fund of the National Library by name is M.F.Akhundzade.